

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการดำเนินชีวิตประจำวันของเรา เราจะต้องมีการเลือกตัดสินใจที่จะทำ
ที่จะคิด ที่จะดำเนินงานใด ๆ แม้กระทั่งเรื่องเล็กน้อยในกิจวัตรประจำวัน สิ่งที่เป็นตัว
กำหนดในการเลือกสิ่งของหรือเลือกแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ นั้น ในทางจิตวิทยาเรียกว่า
"ค่านิยม"

ความหมายของค่านิยม

ค่านิยมเป็นคำใหม่ที่มีบัญญัติขึ้นใช้แทนคำในภาษาอังกฤษ Value แปลตามตัว
อักษรว่า "การกำหนดคุณค่า" หรือ คุณค่าเป็นเครื่องกำหนด (ค่า = คุณค่า + นิยม
= การกำหนด) จึงหมายถึง ความเห็นหรือความยึดถือประจำใจที่ช่วยตัดสินใจในการ
เลือกกระทำ หรือไม่กระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (เสฐียรพงษ์ วรรณปก 2524 : 19)

พิทยา สายหู (2526 : 52) ได้ให้ความหมายว่า ค่านิยมคือ สิ่งที่ยึดถือ
ประจำใจที่ช่วยตัดสินใจในการเลือก บราวน์ (D.Duane Braun 1971 : 22)
กล่าวว่า ค่านิยมคือ การพิจารณาตัดสินใจเลือกตามที่พึงปรารถนา และ สุมณ อมรวิวัฒน์
(ใน สภายุวพุทธิกสมาคมแห่งชาติ ในพระบรมราชูปถัมภ์ , จัดพิมพ์เผยแพร่ 2527 :
20) ให้ความหมายของค่านิยมว่า เป็นพลังความคิดพื้นฐานที่เป็นตัวนำ ตัวกำหนด และ
ผลักดันให้คนตัดสินใจเลือกประพฤติปฏิบัติ โดยเห็นว่าถูกต้องและสมควร นอกจากนี้ได้มีผู้
ให้ความหมายของค่านิยม ทางด้านสังคมวิทยาไว้หลายคนดังนี้

กอ สวัสดิพานิช (2518 : 48) กล่าวว่า ค่านิยมหมายถึง ความคิด พฤติกรรม
และสิ่งอื่นที่สังคมใดสังคมหนึ่ง เห็นว่ามีคุณค่า จึงยอมรับมาปฏิบัติและหวงแหนไว้ระยะหนึ่ง
ค่านิยมมักเปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัย และความคิดเห็นของคนในสังคมนั้น

ประสาธต์ หลักศิลา (2511 : 423) ได้ให้ความหมายว่า ค่านิยมคือ สิ่งของ สถานการณ์ ภาวะหรือหลักการซึ่งเป็นที่พึงปรารถนา หรือเป็นที่ยกย่อง และเป็นสิ่งที่คนส่วนใหญ่ในสังคมเสาะแสวงหา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ไททอร์ย์ เครือแก้ว (2506 : 6) ที่กล่าวว่า ค่านิยมของสังคมหมายถึง สิ่งที่คนสนใจหรือสิ่งที่คนปรารถนาจะได้ ปรารถนาจะเป็น หรือกลับกลายมาเป็น คนถือว่าเป็นสิ่งที่ บังคับ ต้องทำ ต้องปฏิบัติ เป็นสิ่งที่คนบูชา ยกย่อง และมีความสุขที่จะได้เห็น ได้ฟัง ได้เป็นเจ้าของ ค่านิยมของสังคมจึงเป็นวิถีของการจัดรูปความประพฤติที่มีความหมายต่อบุคคลและเป็นแบบฉบับของความคิดที่ฝังแน่นสำหรับยึดถือ ในการปฏิบัติตัวของเขาในสังคม ซึ่งคล้ายกับความหมายในแง่สังคมศาสตร์ที่ ซีราภรณ์ นาคพิน (2522 : 3) ให้ไว้ว่า ค่านิยมหมายถึง พื้นฐานจิตใจของมนุษย์ หรือหลักการต่าง ๆ ที่ยึดถือในการดำเนินชีวิต และเป็นหลักที่มนุษย์คิดว่ามีค่าที่สุดสำหรับชีวิตของเขา เป็นพลังจูงใจที่จะทำให้กลุ่มคนหรือสังคมตัดสินใจ หรือประเมินค่าว่า สิ่งใดบ้างที่ตนประสงค์หรือไม่ประสงค์ ค่านิยมเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ มีลักษณะเป็นนามธรรม เป็นเสมือนกฎข้อบังคับของสังคม เป็นเครื่องชี้พฤติกรรมว่า สิ่งใดบ้างที่พึงประสงค์ หรือควรแก่การยกย่องชมเชย เป็นมาตรฐานพร้อมทั้งเป็นเงื่อนไขที่จะชี้ถึงสภาวะในอุดมคติอันเป็นสิ่งปรารถนาในสังคม

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า ค่านิยมหมายถึง สิ่งที่คุณมีความเชื่อ แล้วยึดถือประจำใจ เพื่อช่วยตัดสินใจในการเลือกที่จะกระทำ ซึ่งเหมาะสมหรือไม่เหมาะสมก็ตาม แต่เป็นสิ่งที่พึงปรารถนาของคนส่วนใหญ่

แขนงและประเภทของค่านิยม

ในการพิจารณาเลือกค่านิยมนั้น เรามักจะต้องพิจารณาในรูปของประเภทและแขนงของค่านิยม เพราะคุณสมบัติทั้ง 2 ประการนี้เป็นเรื่องยากที่จะแยกออกจากกันโดยอิสระได้ พินัส หันนาคินทร (2521 : 27) ได้แบ่งค่านิยมออกเป็น 3 แขนงคือ

1. แขนงที่ว่าด้วยจริยธรรม (Ethical value) เป็นแขนงที่พิจารณาถึงคุณค่าในด้านความประพฤติของมนุษย์ทางด้านจริยธรรม คำสอนในศาสนาส่วนใหญ่จะเพ่งเล็งถึงด้านจริยธรรมของมนุษย์เป็นประการสำคัญ

2. แขนงที่ว่าด้วยสุนทรียภาพ (Esthetical value) เป็นแขนงที่พิจารณาถึงคุณค่า ในด้านความงามที่แสดงออกมาโดยสื่อต่าง ๆ เช่น ศิลปะ ดนตรี และการแสดง เป็นต้น

3. แขนงที่ว่าด้วย สังคม - การเมือง (Socio political value) เป็นแขนงที่พิจารณาถึงคุณค่าทางด้านสังคม และการเมือง รวมทั้งการเศรษฐกิจ ที่มีอยู่ในแต่ละสังคม สิ่งที่เรามักจะต้องเกี่ยวข้องกับควยเป็นอย่างมาก ก็มักจะเป็นค่านิยมในแขนงนี้ ซึ่งนอกจากจะเกี่ยวพันกับความเป็นไปในชีวิตแล้ว ยังมีลักษณะที่เคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงได้ง่าย จึงทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ในเรื่องการพิจารณาค่านิยมอยู่เสมอ

นอกจากนี้ พินีส หันนาคินทร์ (2521 : 27) ยังแบ่งค่านิยมออกเป็น 2 ประเภทคือ

1. ประเภทที่มีคุณค่าในด้านการใช้สอย หรือเป็นเครื่องมือ (Instrumental value) หมายถึงคุณค่าที่เกิดขึ้นจากการที่เราจะใช้เพื่อให้เกิดผลอย่างอื่นสืบตามมา เช่น เราสอนวิชาคณิตศาสตร์ก็หวังจะให้เกิดผลต่อการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน หรือนำไปใช้ในวิชาวิทยาศาสตร์ต่อไป เป็นต้น เมื่อเราพิจารณาวิชาคณิตศาสตร์ในด้านนี้ วิชาคณิตศาสตร์ก็มีฐานะเป็นเครื่องมือที่จะใช้ให้เกิดผลอย่างอื่น ไม่ใช่เพื่อตัวของมันเอง

2. คุณค่าภายใน (Intrinsic value) หมายถึงคุณค่าที่มีอยู่ในตัวเองของสิ่งต่าง ๆ ค่านิยมนั้น ๆ มีอยู่ในตัวของมันเอง ไม่ได้พึ่งสิ่งอื่น และมีลักษณะโดยเฉพาะของมัน เช่น โต๊ะนั่งของนักเรียนก็มีประโยชน์สำหรับให้นักเรียนนั่งเรียนในห้องเรียน ไม่ได้ตั้งใจให้เรานำไปใช้ในสิ่งอื่น

เสฐียรพงษ์ วรรณปก (2524 : 52) ได้แบ่งค่านิยมออกเป็น 2 ประเภทคือ

1. ค่านิยมในแง่ลบ หมายถึง การยึดถือปฏิบัติที่ไม่ดี หรือไม่ถูกไม่ควร ซึ่งมีลักษณะที่เห็นได้ชัด 2 ประการคือ

1.1 สิ่งตรงข้ามกับคุณธรรม คุณธรรมในที่นี้หมายถึง คุณธรรมสากล ที่มนุษย์ส่วนใหญ่มีความเห็นร่วมกันว่าเป็นความดี เป็นแบบฉบับที่ควรประพฤติ เพื่อความสงบสุขของสังคม

1.2 การยึดถือคุณธรรมผิด ๆ ทั้งในสาระและรูปแบบสาระ หมายถึง แก่น หรือเนื้อแท้ของหลักธรรม ส่วนรูปแบบคือ โครงร่างสำหรับให้เนื้อแท้เกาะยึด ตลอดถึง เปลือกนอกที่ห่อหุ้ม สาระนั้นให้คงอยู่

2. ค่านิยมในแง่บวก หมายถึง ค่านิยมในการปฏิบัติในสิ่งดี ซึ่งก็คือคุณธรรม นั้นเอง

สมบูรณ์ ศาลยาชีวิน (2524 : 27) กล่าวว่า ค่านิยมอาจจำแนกได้ 2 ประเภทคือ

1. ค่านิยมส่วนบุคคล เช่น ความงาม ความสงบสุขทางใจ ความขยัน เป็น ค่านิยมที่บุคคลเลือกอย่างอิสระ ไม่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น
2. ค่านิยมส่วนสังคม มักจะเป็นแนวทางที่แนะนำการปฏิบัติต่อคนอื่น ซึ่งบุคคลจะต้องคำนึงถึงผู้อื่น คำนึงถึงการยอมรับมาตรฐานของสังคมด้วย ในบทความเดียวกันนี้ยังได้ เสนอการแบ่งค่านิยมตามแนวของ โรคิช ไวคยว่า โรคิชแบ่งค่านิยมออกเป็น 2 ประเภท คือ ค่านิยมที่เป็นจุดหมายปลายทางของชีวิต หรือสิ่งที่ปรารถนาในชีวิตของบุคคล เช่น ความสำเร็จในชีวิต ความสงบสันติสุขของโลก ความสุขของครอบครัว ฯลฯ อีกประการหนึ่งคือ ค่านิยมที่เป็นแนวทางปฏิบัติ ที่พึงปรารถนา เช่น ความโอบอ้อมอารี ความซื่อสัตย์ ความขยัน ความกล้า เป็นต้น

การปลูกฝังค่านิยมให้แก่เด็ก

ชีวิตในอนาคตของแต่ละคนจะเป็นไปในรูปใด การกระทำของแต่ละคนจะเป็นไปในทางที่ถูกหรือไม่ถูกอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับพลังกระตุ้นที่เรียกกันว่า "ค่านิยม" จะผลักดันไป เพราะฉะนั้น การปลูกฝังค่านิยมส่วนปัจเจกบุคคลจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่ง เพราะมีผลกระทบต่อค่านิยมของสังคม หากแต่ละคนในสังคมมีค่านิยมที่ต้องการ สังคมก็ย่อมเจริญก้าวหน้า โดยนัยกลับกัน ถ้าแต่ละคนมีค่านิยมที่ตรงกันข้ามกับที่กล่าวมา ย่อมจะส่งผลในทางตรงข้ามเช่นกัน วิทย์ วิศทเวทย์ (2522 : 111) ได้กล่าวถึงปัญหาจริยธรรมในสังคมไทย โดยใช้วิธีอบรม การอบรมมิใช่เป็นหน้าที่ของฝ่ายโรงเรียนโดยเฉพาะ ต้องเป็นหน้าที่ของครอบครัว รวมทั้งสังคม หรืออาจกล่าวได้ว่า ผู้ใหญ่ทุกคนมีส่วนในการอบรมจริยธรรมแก่เด็ก

ในการอบรมนั้นต้องคำนึงถึงวัยของเด็กด้วย โดยเฉพาะเด็กเล็กเราสามารถบอกให้ทราบได้ว่า อะไรผิดอะไรถูก อะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ สถิตย นิยมญาติ (2520 : 26) เห็นว่า การที่จะปลูกฝังค่านิยมต่าง ๆ และอบรมสั่งสอนเด็กให้ได้ผลเลิศนั้น ควรปลูกฝังค่านิยมทั้งหลายตั้งแต่เด็กยังเล็ก เพราะการปลูกฝังค่านิยมนั้น ทำได้เร็วเท่าใดยิ่งดีเท่านั้น การปลูกฝังหรืออบรมสั่งสอนตั้งแต่เยาว์วัยนั้น นอกจากจะปลูกง่าย หัดง่าย สั่งสอนง่ายแล้ว สิ่งใดที่ปลูกฝังติดอยู่ตั้งแต่ด้วยเด็กนั้น มักจะฝังแน่นอยู่นาน ยากที่จะเปลี่ยนแปลงในภายหลัง อีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาคนควาของ ทิพย์สุภา นิลสินธพ (2523 : 2) ที่พบว่า นักทฤษฎีพัฒนาการทางสังคมหลายคนเชื่อว่า พัฒนาการทางค่านิยมจริยธรรมที่เกิดขึ้นในช่วง 10 ปีแรกของชีวิตมนุษย์นั้น จะฝังรากลึกยากแก่การเปลี่ยนแปลง แม้เวลาจะผ่านไปนานเท่านาน และจากการวิจัยของ ดวงเดือน พันธมนาวิน และ เพ็ญแข ประจันปัจจนิก (2520 : 178) ในเรื่อง "จริยธรรมของเยาวชนไทย" ผลการศึกษาภาคสนามได้แสดงอย่างแจ่มชัดว่า เด็กชายหญิงในโรงเรียนนั้นมีพัฒนาการทางจริยธรรมและลักษณะมุ่งอนาคตค่อนข้างสูง ตั้งแต่อายุ 11 ปีขึ้นไป ฉะนั้นจึงทำให้คาดได้ว่า พัฒนาการทางจริยธรรมในบุคคลนั้นเกิดอย่างรวดเร็วในช่วงอายุก่อน 11 ปี ดังนั้น การอบรมสั่งสอน ย่อมจะให้ผลดีที่สุดถ้าเริ่มในวัยเด็กเล็ก

โคลเบอร์ก (Kohlberg 1964 : 398) ได้อธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับระดับของจริยธรรมของเด็กวัย 7 ขวบว่า เด็กจะเข้าใจความแตกต่างของความดี และความไม่ดีในความหมายแต่เพียงว่า ความดีเป็นสิ่งที่คนทำแล้วไม่ถูกลงโทษ ในขั้นนี้เด็กจะมุ่งหลบหลีกให้ตัวเองไม่ถูกลงโทษทางกาย เพราะกลัวความเจ็บปวด ดังนั้นเด็กจึงมักทำตามคำสั่งของผู้ใหญ่ ซึ่งในความเห็นของเขาเป็นผู้ที่มีอำนาจทางกายเหนือเขา และเด็กมักจะทำในสิ่งที่ตนจะได้รับรางวัลตอบแทน ฉะนั้นเด็กที่อยู่ในช่วงนี้จึงต้องควบคุมอย่างใกล้ชิดจากผู้เลี้ยงดู เพื่อคอยตรวจตราความประพฤติของเด็ก และเขียนสติลงโทษเมื่อเด็กทำผิด

เคย์ (Kay 1970 อ้างถึงใน ดวงเดือน พันธมนาวิน และ เพ็ญแข ประจันปัจจนิก 2521 : 16-17) ได้เน้นความสำคัญของการฝึกเด็กอนุบาล และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และปีที่ 2 ว่าควรมีลักษณะเป็นการเตรียมให้เด็กพร้อมที่จะรับคำสั่งสอนจริยธรรม เช่น ฝึกให้เด็กคุ้นเคยกับเรื่องราวทางจริยธรรมที่ง่าย ๆ มีการเล่นเกมที่แสดงถึง

จริยธรรมบางประการ ซึ่งเป็นรากฐานของจริยธรรมขั้นสูงต่อไป เช่น การมีระเบียบ ความเมตตา กรุณา และความซื่อสัตย์ เป็นต้น นอกจากนั้นยังควรจัดสภาพแวดล้อมให้เด็ก ได้เริ่มฝึกพฤติกรรมเชิงจริยธรรมที่ง่าย ๆ และเหมาะสมกับชีวิตประจำวันของเด็กด้วย

เลขา ปิยะอัจฉริยะ (ใน ประภาพรรณ สุวรรณศุข , บรรณาธิการ 2526 : 423 - 424) กล่าวว่าเด็กในวัยนี้เริ่มมีความอยากรู้อยากเห็นเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ มากมาย เช่น รู้จักแสดงความคิดเห็น ดังจะเห็นได้จากคำถามที่เด็กซักถาม และพูดคุย และที่สำคัญที่สุดในวัยนี้คือ การเลียนแบบ เด็กจะเลียนแบบผู้ที่อยู่ใกล้ติดกับเขามากที่สุดคือ พ่อแม่ เพราะเขามีโอกาสได้เห็นได้ยิน ได้ฟังจากพ่อแม่ตลอดเวลา เขาจะเลียนแบบทุกสิ่งที่ได้ รับรู้ ไม่ว่าจะดีหรือไม่ดี ดังนั้นการพัฒนาให้เด็กเกิดความรู้สึกผิดถูกด้วยตนเอง พ่อแม่จึงต้อง เป็นตัวแบบที่ดี อบรมสั่งสอนลูกด้วยความมีเหตุผล ซึ่งเด็กจะต้องเข้าใจและยอมรับ

ดวงเดือน พันธุมนาวิน และ เพ็ญแข ประจันปัจจนิก (2521 : 17) เห็นว่า เด็กในระดับประถมศึกษานั้นควรจะได้เริ่มฝึกจริยธรรมด้านต่าง ๆ ซึ่งประกอบด้วยความรู้ และการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม หรือทัศนคติเชิงจริยธรรม ด้านสุดท้ายคือ พฤติกรรมเชิง จริยธรรม ในระดับประถมศึกษาตอนต้นนั้น ควรมีการฝึกอบรมทั้งสามด้านของจริยธรรมควบคู่กันไปตลอดเวลา

การปลูกฝังค่านิยมเชิงจริยธรรมที่ค้ำนั้น อาจทำได้ 2 แนวทาง (เสฐียรพงษ์ วรรณปก 2524 : 54) คือ

1. โดยการสร้างสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่ดี ที่อำนวยความสะดวกการปลูกฝังค่านิยมที่ ถูกต้อง เริ่มตั้งแต่สิ่งแวดล้อมภายในครอบครัวและโรงเรียน ตลอดไปจนถึงสถาบันทาง สังคมอื่น ๆ วิธีนี้เรียกว่าวิธีการแห่งศรัทธา เพราะสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวเด็กนั้นจะมี อิทธิพลต่อเด็กมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กเล็ก เด็กในวัยนี้จะซึมซับค่านิยมที่ต้องการ ปลูกฝังเอง โดยที่ผู้ใหญ่ไม่ต้องพร่ำสอนเสียด้วยซ้ำ ประการสำคัญผู้ใหญ่ต้องการปลูกฝัง ค่านิยมชนิดไหน อย่างไร ตนจำเป็นต้องประพฤติตัวให้เป็นตัวอย่างด้วย มิใช่แบบ "จงทำตามที่ฉันพูด แต่อย่าทำตามที่ฉันทำ" นอกจากจะไม่เกิดอะไรแล้ว ยังสร้างทัศนคติ ต่อต้านให้เกิดสงสัยในเรื่องอื่น ๆ อีกด้วย พ่อแม่บางคนไม่ต้องการให้ลูกพูดแต่ตนเอง ก็พูดให้เด็กได้ยินทุกวัน ความล้มเหลวในการสอนจริยธรรมในสังคมไทยทุกวันนี้ ก็เพราะ

ผู้สอนไม่ทำตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็กนั่นเอง มองในมุมกว้าง ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังค่านิยมแก่เด็กและประชาชนในชาติ ก็คือ รัฐบาล เพราะรัฐบาลเป็นผู้รับผิดชอบในการสร้างสภาพแวดล้อมทางสังคมแก่ประชาชน รัฐบาลต้องสร้างสภาพแวดล้อมที่ดี ที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาค่านิยมที่ดี เช่น คมเล็กการมอมเมาประชาชนด้วยอบายมุขต่าง ๆ ให้หมดสิ้น และกวดขันการแพรรภาพ แพรรชอความที่ขัดต่อศีลธรรมจรรยา ทางด้านสื่อมวลชนต่าง ๆ ด้วย ถ้าหากทำไม่ได้แมสถานับครอบครัวและโรงเรียน จะพยายามปลูกฝังอบรมเด็กไว้ได้อย่างไร ก็จะไม่เป็นผลในระยะยาว เพราะสภาพแวดล้อมทางสังคมไม่สอดคล้องต่อการพัฒนาคุณธรรม

2. โดยการสร้างสำนึกที่ดีให้แก่เด็ก หมายถึงให้เด็กรู้จักคิดให้ถูกวิธี ให้ใช้สติปัญญาพิจารณาจนรู้ซึ่งถึงคุณค่าด้วยตนเอง วิธีนี้เรียกว่า "โยนิโสมนสิการ" หรือวิธีแห่งปัญญา ธรรมชาติของเด็กมักอยากรู้อยากเห็นอยู่แล้ว ผู้ที่แนะนำเด็กส่วนมากไม่เคยแนะนำชี้แจงในแง่ให้เกิดปัญญา มักจะแนะนำในแง่เร้าความอยากมากกว่า เช่นอันนี้สวยกว่าอันนี้น่าซื้อมากกว่า เป็นต้น การแนะนำไปในทางเร้าความอยาก ก็จะทำให้อยากได้อยู่เรื่อยไป ในระยะยาวก็จะสร้างค่านิยมค่านชอบบริโภคมากกว่าผลิต ในเรื่องอื่น ๆ เช่น การรับประทานอาหารก็เช่นเดียวกัน มักจะเข้าไปที่สิ่งนี้อร่อย สิ่งนี้ไม่อร่อย มากกว่าจะชี้ถึงอาหารอย่างไหนมีคุณภาพ ต่อสุขภาพร่างกายมากกว่า อนึ่งการชี้ ควรจะเป็นการชี้แนะนำมากกว่าชี้แนะ คือเปิดโอกาสให้เด็กได้ใช้สติปัญญาพิจารณาเลือก และตัดสินใจด้วยตัวเองมากกว่าจะคอยบงการ หรือยึดเยียด "ความคิดสำเร็จรูป" ของผู้ใหญ่ให้แก่เด็ก สุมณ อมรวิวัฒน์ (2522 : 103) กล่าวว่า ผู้ใหญ่ต้องคิดอยู่เสมอว่า ในการพยายามปลูกฝังค่านิยมที่ถูกต่องแก่เด็กโดยวิธีการแห่งปัญญานั้น

1. เราได้จัดสภาพการณ์ให้เด็กได้มีโอกาสฝึกหัด เลือกและตัดสินใจอย่างเสรีหรือไม่
2. เราได้ให้การเสริมกำลังใจที่จะให้เด็กได้มีความภูมิใจ และความมั่นใจในสิ่งที่ตนเลือกไปแล้วหรือไม่
3. เราได้สนับสนุนให้เด็กนำการเลือกนั้น ไปปฏิบัติตนอย่างสม่ำเสมอเพื่อสนองจุดมุ่งหมายอันพึงประสงค์หรือไม่

ถ้าทำได้ดังนี้ ก็แสดงว่าความพยายามในการปลูกฝังค่านิยมที่พึงประสงค์ให้แก่เยาวชนของชาติ มีแนวโน้มว่าจะบรรลุเป้าหมายที่ต้องการแน่นอน ดังนั้นการปลูกฝังค่านิยมอันพึงประสงค์ให้แก่เด็กจะได้ผลดีต่อเมื่อเด็กได้รับการสั่งสอน ฝึกฝน อบรมเลี้ยงดู และเอาใจใส่จากผู้ใหญ่ หรือผู้ปกครอง ดังเช่น การวิจัยของ ลัดดาวัลย์ พรศรีสมุทร และ วิลาศลักษณ์ ชิววัณลี (2524 : 146) เรื่องการอนุรักษ์วัฒนธรรมทางใจของไทย พบว่านักเรียนที่บิดามารดา และผู้ใหญ่ในบ้านให้การสั่งสอนและทำตัวแบบอย่างที่ดีให้เห็นมากนั้น มีวัฒนธรรมทางใจมากกว่านักเรียนที่ได้รับการสั่งสอนและการทำเป็นตัวอย่างน้อย จากการศึกษารื่องความสัมพันธ์ระหว่างพัฒนาการทางจริยธรรมกับการอบรมเลี้ยงดู เด็กก่อนวัยเรียนในเขตกรุงเทพมหานคร ของ ทิพย์สุภา นิลสินธพ (2523 : 51) พบว่าเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย มีจริยธรรมสูงกว่าเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบอื่น ซึ่ง ยาใจ จุลพงษ์ (2524 : 60) ได้ให้เหตุผลสนับสนุนว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยนั้น เป็นแบบแผนของการอบรมเลี้ยงดูที่พ่อแม่ได้ให้ความรักและความอบอุ่น ให้สิทธิเสรีภาพอย่างพอเหมาะพอควร ยอมรับความคิดเห็นของเด็ก ให้ความร่วมมือกับเด็ก ในโอกาสอันควร เฮอร์ลอค (Harlock 1967 : 434) กล่าวว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบนี้ ทำให้เด็กมีอารมณ์มั่นคง มีเหตุผลรู้จักไตร่ตรองและมีลักษณะเป็นมิตรกับคนทั่วไป และ ชูศรี หลีกเพชร (2517 : 98) กล่าวว่า เด็กจะรู้สึกดีต่อพ่อแม่ปฏิบัติต่อเขาด้วยความยุติธรรม เด็กจะไม่เกิดความคับข้องใจ หรือมีความรู้สึกที่ตนเองถูกบังคับ ควบคุม หรือถูกทอดทิ้ง ทำให้เด็กมีความรู้สึกดีต่อพ่อแม่และบุคคลอื่น ๆ ดังนั้นในการปลูกฝังค่านิยมหรือปลูกฝังจริยธรรมแก่เด็กให้ไดผลดีนั้น ผู้ปกครองควรสั่งสอน ฝึกฝน อบรม เลี้ยงดูตามวิธีการดังกล่าว พร้อมทั้งต้องทำเป็นแบบอย่างที่ดีด้วย

ผู้ปกครองกับการปลูกฝังค่านิยมให้แก่เด็ก

ครอบครัวเป็นสถาบันที่มีอิทธิพลต่อสิ่งแวดล้อมทางพฤติกรรมของเด็ก ครอบครัวมีชีวิตมากกว่าอิทธิพลอื่นใด และเป็นสถาบันแห่งแรกที่ได้ให้การอบรมทางจิตใจแก่เด็กตลอดเวลา แต่ละครอบครัวมีวิถีทางในการดำเนินชีวิตของตนเอง เช่น การเลี้ยงดูของพ่อแม่ บรรพบุรุษ ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ตลอดจนทัศนคติที่พ่อแม่มีต่อลูกของแต่ละครอบครัวย่อมไม่เหมือนกัน สิ่งเหล่านี้ล้วนมีส่วนสร้างเสริมกล่อมเกลาชีวิตของเด็กทั้งสิ้น อุบนิสัย

ส่วนตัวก็ อารมณ์ก็ เริ่มมีมาที่บ้าน เด็กจะเป็นผู้มีความคิด ความรู้สึก มีบรรยากาศ หรือการวางตัวแบบใดนั้น ขึ้นอยู่ที่การอบรมจากทางบ้านเป็นส่วนหนึ่ง และการเป็นพลเมือง คึ้นนั้น เริ่มตั้งแต่อยู่ในบ้านหรือครอบครัว ดังที่ ละเมียด ลิมอักษร (2514 : 12) ได้กล่าว ว่า ผู้ปกครองเป็นทั้งครูคนแรกและครูคนสุดท้าย เป็นครูที่สำคัญที่สุดของเด็ก ผู้ปกครองเป็นผู้ให้กำเนิดเด็ก เป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อเด็ก ทั้งทางกรรมพันธุ์และสิ่งแวดล้อม ผู้ปกครองเป็นผู้ใกล้ชิดที่สุดของเด็ก เขาใจพื้นฐานอันแท้จริงและปัญหาต่าง ๆ ทั้งทางกายและอารมณ์ของเด็ก นอกจากนี้ สุขุม อมรวิวัฒน์ และ ทิศนา แคมมณี (ใน กล้า ทองขาว , บรรณาธิการ 2526 : 179-182) อธิบายไว้ว่า บ้านคือสถานที่อยู่อาศัยซึ่งเด็กได้เริ่มเรียนรู้การดำรงชีวิต นับแต่เกิดมา บ้านเป็นโลกอันอบอุ่นของเด็ก ประกอบด้วยสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ เทคโนโลยีและตัวบุคคลที่ต่างต่างกัน องค์ประกอบดังกล่าวนี้ในแต่ละบ้านมีสภาพไม่เหมือนกัน แต่องค์ประกอบที่สำคัญ และมีอิทธิพลต่อพัฒนาการทุกด้านของเด็กนั้น คือ พ่อ แม่ ผู้ปกครอง ญาติพี่น้อง และผู้ดูแลเด็ก นอกจากนี้ยังได้จำแนกบทบาทของพ่อแม่ ผู้ปกครอง และผู้ดูแลเด็กต่อการ "สั่งสอน ฝึกฝน อบรม บ่มนิสัย" เด็กไทยไว้ดังนี้คือ

1. บทบาทในฐานะเป็นผู้จัดสภาพแวดล้อม และสถานการณ์ เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้จากประสบการณ์ และฝึกการปรับตัว เด็กจะเป็นคนที่มีระเบียบวินัยละเอียดประณีต และมีสุนทรียภาพ ถ้าเขาได้เคยชินกับความสะอาด สงบ และงดงามมาโดยตลอด เขาจะมีกิริยาสุภาพ พุดจาไพเราะ ถ้าคนรอบข้างของเขาไม่แสดงกิริยาหยาบช้าและคำทอ้งกัน กอนหินที่ขรุขระจะกลมเกลี้ยง เมื่อถูกสายน้ำลูบไล้เป็นเวลานานฉนใด สิ่งแวดล้อมยอมจะขัด เกลากิริยา วาจาใจของเด็กที่ละน้อย และเป็นผลสำเร็จถ้าเวลานานพอ

บ้าน สามารถจัดสถานการณ์หลายแบบ ทั้งโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ ที่จะทำให้เด็กได้เกิดประสบการณ์ และได้ฝึกการปรับตัวในทางที่ดีขึ้น เด็กจะเป็นคนก้าวร้าวหรือเก็บกด ถ้าเขาต้องเผชิญกับความอยู่ติชธรรมอยู่ตลอดเวลา เขาจะเป็นคนใจกว้าง ถ้าเขาได้เรียนรู้ว่าคนอื่นเขาย่อมมีความคิดแตกต่างไปจากตนได้ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมและพิธีกรรมต่าง ๆ การฝึกแก้ปัญหาในสภาวะการณ์ต่าง ๆ โดยใช้หลักธรรมเป็นแนวทางอยู่เสมอ เป็นการสอนจริยธรรมที่ดีที่สุดในชีวิตประจำวัน

2. บทบาทในฐานะเป็นผู้ให้ข่าวสาร ความรู้ และข้อเท็จจริงด้านจริยธรรม และวัฒนธรรมแก่เด็ก

การจัดการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาในระบบโรงเรียน หรือการศึกษานอกระบบที่บ้านและในชุมชน ย่อมจะต้องมีการให้เนื้อหาสาระที่เป็นหลักการ เพื่อนำไปสู่วิสัยทัศน์ การอบรมเลี้ยงดู และการสอนที่ดีมีใช้เป็นการปล่อยปละละเลยให้เด็กคลั่งคลึงคล่องถูก และเรียนรู้ไปตามยถากรรม พ่อแม่ ผู้ปกครอง และผู้ดูแลเด็กต้องสามารถใช้เทคนิควิธีนำหลักธรรมมาสั่งสอนเด็กให้รู้จักจริงและรู้อะไร อีกทั้งสามารถนำข่าวสาร ข้อเท็จจริงต่าง ๆ มาสนทนา เชื่อมโยงให้หลักธรรมนั้น ๆ สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงในชีวิตประจำวัน เพื่อให้เด็กรู้จักแก้ปัญหา โดยการไขปัญหา

3. บทบาทในฐานะเป็นแบบอย่างที่ดีให้เด็กได้เลียนแบบ

พ่อแม่ ผู้ปกครอง เป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดเด็กที่สุด สิ่งที่เด็กเริ่มเลียนแบบ คือ กิริยา วาจา ต่อจากนั้นเด็กก็จะเลียนแบบการตอบสนองต่อสิ่งเร้าต่าง ๆ ที่ผู้ใหญ่แสดงออก เช่น ท่าทาง อารมณ์ รวมไปถึงวิถีดำรงชีวิตที่มีระเบียบวินัย เรียบง่าย ประหยัด หรือเหลว-แหลก คดโกง ฟุ้งเฟ้อ ผู้ใหญ่ใช้เวลาว่างอย่างไร ผู้ใหญ่ตัดสินใจอย่างไร แก้ปัญหาอย่างไร เด็กที่อยู่ใกล้ชิดย่อมได้เรียนรู้ และเลียนแบบอย่างนั้น

4. บทบาทในฐานะที่เป็นผู้ป้องกันทางเสื่อม และเป็นผู้ส่งเสริมให้เด็กพัฒนาพฤติกรรมไปในทางที่ดี

วิธีการที่ผู้ใหญ่พึงปฏิบัติ เพื่อป้องกันทางเสื่อม และส่งเสริมพฤติกรรมที่ดีแก่เด็ก ดังต่อไปนี้คือ

4.1 ผู้ใหญ่ต้องไม่แยกตนออกจากเด็ก ดังที่มักพูดกันว่า "โลกของผู้ใหญ่" และ "โลกของเด็ก" คนที่แยกกันอยู่คนละสังคม จะมีความเข้าใจกันได้อย่างไร ผู้ใหญ่จึงต้องดูแลเด็กอย่างใกล้ชิด มีความรัก เมตตา เอาใจใส่ และเห็นอกเห็นใจคนอื่น ต้องมีความเข้าใจเด็กทั้งในด้าน พัฒนาการ ความรู้สึกนึกคิด และปัญหาของเขา

4.2 ความใกล้ชิดและความเข้าใจเด็กทำให้ผู้ใหญ่สามารถ "ป้องกัน" ได้มากกว่า การแก้ไข ผู้ใหญ่จึงเป็นผู้ที่ "แนะทางดี ชี้ทางเสื่อม" ให้แก่เด็ก

4.3 การพัฒนาพฤติกรรมของเด็กให้เป็นไปในทางดีนั้น ควรใช้วิธีการเสริมแรงจูงใจ และให้รางวัลมากกว่าลงโทษ

4.4 ผู้ใหญ่ควรให้โอกาสเด็กได้สังเกตพฤติกรรมต่าง ๆ ของคนในสังคม และฝึกให้เด็กได้วิเคราะห์ เปรียบเทียบผลที่เกิดขึ้นจากการประพฤติดี กับผลที่เกิดขึ้นจากการประพฤติดูชั่ว

5. บทบาทในฐานะที่เป็นผู้แก้ไขและปรับปรุงพฤติกรรมของเด็กที่มีแนวโน้มไปในทางเลวร้าย แคว้นให้กลับตัวได้และประพฤติดี

บทบาทของพ่อแม่ ผู้ปกครองนั้น จำเป็นต้องรับผิดชอบต่อความผิดพลาดของเด็ก และไม่ควรรีไ้ใช้ "ไม้หนักรายศักดิ์นั้น" ซึ่งเป็นวิธีที่ง่าย แต่เสี่ยงที่สุดในการแก้ไขเด็กที่มีปัญหาทางศีลธรรม เพราะเด็กที่ถูกขับไล่ออกจากบ้าน ออกจากสังคม เด็กที่มีความรู้สึกว่าการรังเกียจไม่เป็นที่ยอมรับนั้น มีโอกาสน้อยเหลือเกินที่จะสำนึกถึงความถูกต้องดีงาม ผู้ใหญ่จึงต้องมีความเมตตา และพยายามแก้ไขสาเหตุที่ทำให้เขาประพฤติดูชั่วไปเช่นนั้น

จากการศึกษาของ เอ็ดเวิร์ด (Edward 1975 : 776 - A) กับกลุ่มตัวอย่างในประเทศเคนยา เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างพัฒนาการทางจริยธรรมกับอิทธิพลของสิ่งแวดล้อม พบว่า นักเรียนและนักศึกษาที่มีระดับจริยธรรม ในชั้นที่ 1 และชั้นที่ 2 นั้น ใ้รับอิทธิพลจากที่บ้านมากกว่าทางโรงเรียน จึงเป็นการแสดงให้เห็นว่า จริยธรรมเริ่มจากบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พ่อแม่จะมีอิทธิพลมาก สุพัตรา สุภาพ (2515 : 39) มีความเห็นว่า สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันแรกของสังคม และนับได้ว่าเป็นกลุ่มปฐมภูมิ (Primary group) ซึ่งจะมีผลต่อการพัฒนาทางบุคลิกภาพโดยตรง ดังที่สมาคมคหกรรมศาสตร์แห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ (2518 : 83) ได้อธิบายไว้ว่า บุคลิกเป็นผลเนื่องมาจากการอบรมเลี้ยงดูเป็นสำคัญ เด็กจะดีหรือไม่นั้นสามารถพิจารณาได้จากบรรยากาศในครอบครัวดังต่อไปนี้

1. บรรยากาศของการอบรมเลี้ยงดูแบบเผด็จการ จะมีลักษณะดังนี้คือ การตัดสินใจเป็นเรื่องของพ่อแม่ บุตรไม่มีส่วนในการตัดสินใจ พ่อแม่ขาดความเอาใจใส่ ไม่แสดงความรักใคร่ พ่อแม่มีภาระกิจในครอบครัวจึงปฏิบัติภาระกิจของครอบครัวตามหน้าที่ บุตรไม่ได้รับอนุญาตให้ออกนอกบ้าน ซึ่งการอบรมเลี้ยงดูแบบนี้ จะมีผลทำให้บุตร

ขาดความสัมพันธ์กับบิดามารดา บุตรขาดความมั่นคงปลอดภัย ขาดความอบอุ่น ขาดความคิดริเริ่ม ขาดความเชื่อมั่นในตัวเอง ซื่อาย ไม่เป็นตัวของตัวเอง ไม่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ อ่อนน้อม และเชื่อฟังผู้ใหญ่

2. บรรยากาศของการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย จะนำไปในลักษณะที่พ่อแม่ไม่มีความรับผิดชอบในการอบรมบุตร บางครั้งใช้อำนาจรุนแรงกับเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งครอบครัวที่หาเช้ากินค่ำ มักจะมีการลงโทษอย่างรุนแรง และปราศจากเหตุผล มองไม่เห็นความผิดของตน ที่ไม่ได้ให้ความรัก ความอบอุ่นแก่ลูก จึงทำให้โมโหลูก ผลที่ได้รับจากการเลี้ยงดูแบบนี้ จะมีผลทำให้เด็กขาดความรัก ความอบอุ่น มองโลกในแง่ร้าย ไม่ไว้วางใจผู้อื่น เชื่อว่าไม่มีความยุติธรรม ไม่มีโอกาสเรียนรู้ หรือรับการฝึกฝนให้มีคุณธรรมความดี ขาดความซน ขาดระเบียบวินัย ขาดความซื่อสัตย์ และขาดความเสียสละ

3. บรรยากาศของการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย จะเป็นการเลี้ยงดูที่ใช้เหตุผล ทุกคนร่วมรับผิดชอบ การตัดสินใจใด ๆ เกิดจากความเห็นของสมาชิกทุกคน ลูกได้รับการฝึกให้มีความคิดริเริ่ม และสามารถตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ได้ พ่อแม่ให้ความรักความเอาใจใส่ ได้รับโอกาสที่จะสมาคมกับเพื่อนฝูงได้ โดยอยู่ในสายตาของผู้ใหญ่ ผลของการอบรมเลี้ยงดูแบบนี้ จะทำให้เด็กสามารถทำประโยชน์ให้ตนเอง และผู้อื่นได้ มีความรับผิดชอบ รู้จักตัดสินใจ รู้จักบังคับตัวเองได้

ฮอฟแมน (Hoffman 1964 : 945 - 960) ได้รวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูแบบให้ความรัก โดยแยกเป็น รักมาก และรักน้อย กับลักษณะที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม 4 ประการคือ การยึดหลักภายในตน การมีความรู้สึกในความคิด การอดทนต่อสิ่งยั่วชวนใจ และการยอมรับสารภาพผิด โดยศึกษากับเด็กอายุ 4 - 13 ปี การอบรมเลี้ยงดูแบบรัก และเข้าใจสนับสนุนให้ความสำคัญแก่เด็ก มีเหตุผลในการลงโทษ ซึ่งนับว่าเป็นการเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยก็ได้ เด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบนี้ จะมีลักษณะทางจริยธรรมทั้ง 4 ด้าน สูงกว่าเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักน้อย หรือเรียกว่าแบบปล่อยปละละเลย แสดงว่าการให้ความรักแก่เด็กเป็นเรื่องจำเป็นมากในการอบรมเลี้ยงดู แต่ถาให้ความรักมากเกินไป ไม่ยอมให้ลูกมีอิสระ ก็จะกลายเป็นผลเสียได้เช่นเดียวกัน ซึ่งการวิจัยนี้สอดคล้องกับการประมวลผลการศึกษา ภาคสนามของ ดวงเดือน พันธุมนาวัน

และเพ็ญแข ประจันปัจฉิม (2520 : 24) ซึ่งพบว่าเด็กและวัยรุ่นไทยที่ได้รับความรักจาก ผู้เลี้ยงดูมาก มีลักษณะความรับผิดชอบ วินัยทางสังคม ความเอื้อเฟื้อสูงกว่าเยาวชนที่ได้รับการรักน้อย ฉะนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ความรักของบิดามารดา เป็นสิ่งสำคัญต่อการมีลักษณะ อันดีงามของบุตร ส่วนเซียร์ส และคณะ (Sears, Maccoby and Levin 1957 : 372) ได้กล่าวไว้อย่างชัดเจนว่า ความรักของบิดามารดา เป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาจริยธรรม ในเด็ก เด็กจะต้องเรียนรู้ที่จะเกิดความรักความพอใจในผู้เลี้ยงดูตน ก่อนที่เด็กจะยอมรับ การถ่ายทอดลักษณะทางสังคมจากบุคคลนั้น แต่บิดามารดาที่รักบุตรนั้น อาจแสดงความรัก บุตรด้วยวิธีการต่าง ๆ กัน เช่น รักแบบประคบประหงม รักแบบตามใจมาก รักแบบควบคุม มาก หรือรักแบบประชาธิปไตย ซึ่งอาจมีผลต่อการปลูกฝังลักษณะทางสังคมให้แก่เด็กได้ แตกต่างกันมาก และจากการศึกษาของ เพค (Peck 1958 : 374) พบว่า การที่เด็ก จะมีความรู้สึกผิดชอบสูงนี้ ขึ้นอยู่กับการฝึกวินัย จากการสังเกตพฤติกรรมของพ่อแม่พบว่า ความใส่ใจซึ่งกันและกันระหว่างพ่อแม่กับลูก การให้ความรักของพ่อแม่ การฝึกวินัยอย่าง สม่ำเสมอ การใช้เหตุผลและความคงเส้นคงวา เป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้เด็กมีความ รู้สึกผิดชอบสูง ซึ่งการศึกษาเหล่านี้ตรงกับข้อคิดทางจิตวิทยาว่า การฝึกวินัยที่ได้ผลและ ฝึกให้เด็กมีการควบคุมภายในอย่างแท้จริง จะต้องใช้การฝึกวินัยโดยอาศัยความรัก จะทำ ให้เด็กมีพัฒนาการ ด้านความรู้สึกผิดชอบสูง ซึ่งจะนำไปสู่การมีพัฒนาการด้านจริยธรรม อย่างสูงด้วย (Secard 1964 : 557 - 559)

เฮอร์ลอค (Hurlock 1956 : 434) ได้ศึกษาเกี่ยวกับอิทธิพลการอบรม เลี้ยงดูของพ่อแม่ ที่มีผลต่อบุคลิกภาพของเด็ก โดยแยกออกเป็น 4 ประเภทคือ

1. เด็กจะเลียนแบบพฤติกรรมของบุคคลที่เป็นแบบในครอบครัว โดยเฉพาะ พ่อแม่จะเป็นตัวแบบที่สำคัญที่สุด ที่จะช่วยให้เด็กมีพฤติกรรมที่ถูกตอง ดังนั้นพ่อแม่จึงจะต้อง เป็นตัวอย่างที่ดีให้กับเด็ก
2. ครอบครัวจะเป็นต้นกำเนิดในการอบรมสั่งสอนเด็ก ให้มีความประพฤติที่ดี งาม เพราะพ่อแม่ ผู้ปกครอง สามารถที่จะให้รางวัลหรือลงโทษเด็กได้
3. ครอบครัวจะต้องมีการวางแผน ในการลงโทษที่แน่นอน ถ้าเด็กกระทำผิด เพื่อเด็กจะได้จดจำพฤติกรรมที่ถูกลงโทษนั้นได้

4. ครอบครัวจะต้องพยายามให้เด็กเกิดแรงจูงใจเพื่อให้เด็กทำในสิ่งที่ถูกต้องตามวัฒนธรรม และฝึกให้เด็กยึดคุณค่าที่ดีตามวัฒนธรรม

นอกจากนี้ เดโช สวานานท์ (2510 : 67 - 68) กล่าวถึงการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดา ที่มีต่อบุตรในลักษณะต่าง ๆ ซึ่งมีผลกระทบต่อพัฒนาการและบุคลิกภาพของบุตรในอนาคตดังนี้

1. บิดามารดาละเลยไม่เอาใจใส่ต่อบุตร ย่อมทำให้บุตรมีความรู้สึกไม่ปลอดภัย ในทางอารมณ์รู้สึกกลัว เหว ไม่มั่นคง และมักจะส่งผลให้มีพฤติกรรมออกมาในเชิงของการปฏิเสธ เป็นคนที่ขาดความรัก ทั้งยังให้ความรักแก่ใครไม่เป็นอีกด้วย

2. บิดามารดาที่ปกป้องคุ้มครองด้วยการบังคับออกคำสั่งอยู่ตลอดเวลา จะทำให้บุตรผู้นั้นขาดความคิดริเริ่ม ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง มีแนวโน้มที่จะพึ่งพาอาศัยผู้อื่นเสมอ และเป็นผู้ที่ยอมคนอยู่ตลอดเวลา บิดามารดาที่ใส่ระเบียบวินัยอย่างเคร่งครัด ย่อมทำให้บุตรเป็นคนที่ลักษณะลงโทษตัวเอง และทั้งมักจะมีพฤติกรรมรุนแรงในทางนิเสธ

3. บิดามารดาที่ทะเลาะเบาะแว้งกันเป็นประจำ หรือหย่าร้างกัน บุตรจะมีความกระวนกระวาย มีความเครียด มีความรู้สึกไม่ปลอดภัย ไม่มั่นใจในตนเอง มองโลกในแง่ไม่ร่าเริง และขาดแบบฉบับในการเสริมสร้างลักษณะของตนเองด้วย

4. บิดามารดาที่ยึดมั่น เคร่งครัดในศีลธรรมจรรยาอย่างมาก ย่อมจะมีผลให้บุตรมีโอกาสสร้างความขัดแย้งทางใจอย่างรุนแรงขึ้นด้วย และอาจทำให้กลายเป็นคนลงโทษตัวเอง ไม่เห็นคุณค่าของตัวเองขึ้นอีกด้วย

5. บิดามารดาที่มีศีลธรรมหย่อนยาน บุตรจะพลอยเป็นผู้มีศีลธรรมหย่อนยานไปด้วย มีทัศนคติที่สังคมไม่พึงปรารถนา และอาจจะต้องเป็นผู้มีปัญหามากที่สุด

จะเห็นได้ว่า เรื่องของการอบรมเลี้ยงดู เป็นเรื่องสำคัญยิ่ง เพราะผลที่ได้รับจากการอบรมเลี้ยงดูนั้น จะเป็นตัวหล่อหลอมเด็กให้มีบุคลิกภาพเป็นอย่างไรก็ได้ เช่น ความสามารถในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ความสามารถในการตัดสินใจได้อย่างมั่นคง การมีความมั่นใจในตนเอง ความไว้วางใจผู้อื่น การปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้ รวมทั้งการสร้างทัศนคติ ค่านิยม และลักษณะนิสัยของบุคคลผู้นั้นอีกด้วย

การศึกษาของผู้ปกครองกับการปลูกฝังค่านิยมอันพึงประสงค์ให้แก่เด็ก

ความคิดเห็นเรื่องการศึกษาของผู้ปกครองที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูเพื่อปลูกฝังค่านิยม มี 2 แนวคิดคือ ฝ่ายแรกเห็นว่าผู้ปกครองที่เป็การศึกษาต่างกัน มีการอบรมเลี้ยงดูไม่แตกต่างกัน เพราะปัจจุบันรัฐบาลมีนโยบายเร่งรัดพัฒนาชนบท ทำให้พ่อแม่ผู้ปกครองที่อยู่ในชนบทได้รับความรู้ข่าวสารต่าง ๆ อย่างทั่วถึง ไม่ว่าผู้นั้นจะอยู่แห่งใดมีการศึกษาระดับไหน ก็จะได้รับความรู้อย่างทั่วถึงกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวารินทร์ ม่วงสุวรรณ (2517 : 92) ที่พบว่าผู้ปกครองที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีการอบรมเลี้ยงดูบุตรไม่แตกต่างกัน ซึ่งอาจจะเนื่องมาจากการที่ข่าวสารความรู้ต่าง ๆ สามารถสื่อสารไปยังประชาชน ซึ่งอาศัยอยู่ในที่ต่างกันได้ดี อันอาจมีผลทำให้ผู้ปกครองไม่ว่าจะอยู่ที่ใดหรือมีการศึกษาระดับใด มีค่านิยมและทัศนคติในเรื่องการอบรมเลี้ยงดูบุตรคล้ายคลึงกัน นอกจากนี้ยังมีผลงานวิจัยที่สนับสนุน หรือสะท้อนให้เห็นถึงการอบรมเลี้ยงดูบุตรของผู้ปกครองที่มีระดับการศึกษาต่างกัน เช่น อุดจรัตน์ โพธิโกสุม (2522 : 52) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดู และความซื่อสัตย์ของเด็กไทย พบว่าผู้ปกครองที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีรูปแบบของการอบรมเลี้ยงดูเด็กไม่แตกต่างกัน และ สมโชค พูลนวม (2523 : 51) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความซื่อสัตย์กับความรับผิดชอบ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ผู้ปกครองมีระดับการศึกษาต่างกัน ได้คะแนนความซื่อสัตย์ไม่แตกต่างกัน และจากการวิจัย เรื่องอิทธิพลของการอบรมเลี้ยงดูที่มีต่อคุณธรรมแห่งพลเมืองดี ของ สมเกียรติ พรหมนุษย์ (2523 : 102) ได้เปรียบเทียบความแตกต่างของคุณธรรมแห่งความเป็นพลเมืองดีของเด็กที่พ่อแม่มีระดับการศึกษาต่างกัน ผลปรากฏว่า นักเรียนที่พ่อแม่มีระดับการศึกษาต่ำ ระดับการศึกษาปานกลาง และระดับการศึกษาสูง มีคุณธรรมแห่งพลเมืองดีไม่แตกต่างกัน บัญชร แก้วส่อง (2522 : 64) ได้วิจัยเปรียบเทียบพัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กวัยรุ่น ในสังคมเมืองและชนบท ที่มีการอบรมเลี้ยงดูและแบบการคิดต่างกัน ผลการวิจัยปรากฏว่า เด็กวัยรุ่นที่บิดามารดามีการศึกษาต่างกัน มีพัฒนาการทางจริยธรรมไม่แตกต่างกัน ซึ่งตรงกับการศึกษาของ ดวงเดือน พันธุ์นาวัน และเพ็ญแข ประจันปัจจนึก (2520 : 182) พบว่า การศึกษาของบิดามารดา ไม่สัมพันธ์หรือไม่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการทางจริยธรรมของเด็ก ดังนั้นจึงพอจะสรุปได้ว่า ผู้ปกครองที่มีการศึกษาระดับต่างกันนั้น

มีบทบาทในการอบรมเลี้ยงดูเด็กไม่แตกต่างกัน แต่ยังมีผลการวิจัยที่ชี้ให้เห็นว่าผู้ปกครองที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีบทบาทในการอบรมเลี้ยงดูเด็กแตกต่างกัน ดังผลการวิจัยของ กฤษณา กฤษณาวุฒิ (2514 : 152) ซึ่งศึกษาวิจัยการฝึกอบรมเด็กของบิดามารดาที่มีระดับการศึกษาสูงและต่ำ แล้วโยงการฝึกอบรมนั้นกับบุคลิกภาพต่าง ๆ ของวัยรุ่นทั้งหญิงชาย พบว่า บิดามารดาที่มีการศึกษาในระดับต่างกันนั้น อบรมเลี้ยงดูบุตร แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด กล่าวคือ บิดามารดาที่มีการศึกษาระดับอุดมศึกษานั้น ได้ฝึกให้ลูกประสบความสำเร็จในด้านต่าง ๆ และฝึกให้ลูกเป็นอิสระมากกว่าบิดามารดาที่มีระดับการศึกษาในระดับประถมศึกษา แต่บิดามารดาที่มีการศึกษาด้านนี้ได้ฝึกระเบียบวินัยและลงโทษลูกรุนแรงกว่าบิดามารดาที่มีการศึกษาสูงอย่างเห็นได้ชัด นอกจากนี้ พรณี ยกันทรากร (2523 : 56) ได้ศึกษาเปรียบเทียบจริยธรรมของเด็กก่อนวัยเรียนที่มีภูมิลำเนาต่างกันในจังหวัดสงขลา พบว่าเด็กที่ผู้ปกครองมีระดับการศึกษาสูง และระดับการศึกษาปานกลาง มีจริยธรรมสูงกว่าเด็กที่ผู้ปกครองได้รับการศึกษาในระดับต่ำ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้ปกครองที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความเชื่อ ทัศนคติ และประสบการณ์ในชีวิตต่างกัน ซึ่งเนื่องมาจากอิทธิพลของการศึกษา

จากที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่าความคิดเห็นเรื่องระดับการศึกษาของผู้ปกครองนั้น มี 2 แนวคิดคือ ฝ่ายแรกมีความเห็นว่า ผู้ปกครองที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีบทบาทในการอบรมเลี้ยงดูเด็กไม่แตกต่างกัน แต่อีกฝ่ายหนึ่งเห็นว่าผู้ปกครองที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีบทบาทในการอบรมเลี้ยงดูแตกต่างกัน

อาชีพของผู้ปกครองกับการปลูกฝังค่านิยมอันพึงประสงค์ให้แก่เด็ก

ด้านอาชีพของผู้ปกครองนั้น มีผู้วิจัยไว้ไม่มากนัก และผลการวิจัยพอจะสรุปเป็นความคิดได้ 2 ฝ่ายคือ ฝ่ายแรกให้ความเห็นว่า ผู้ปกครองที่มีอาชีพต่างกันมีรูปแบบของการอบรมเลี้ยงดูเด็กไม่แตกต่างกัน ดังผลการวิจัยของ อุดรรัตน์ โพธิโกสม (2522 : 52) ซึ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูและความซื่อสัตย์ของเด็กไทย พบว่าผู้ปกครองที่มีอาชีพต่างกัน มีรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูเด็กไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากว่ากลุ่มตัวอย่างมีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ต่างกัน นอกจากนี้ สมเกียรติ พรหมบุญ (2523 : 103-104) ได้ศึกษาอิทธิพลของการอบรมเลี้ยงดูที่มีต่อคุณธรรมแห่งพลเมืองดีของนักเรียนชั้น-

ประณตศึกษาปีที่ 5 ในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่าเด็กที่พ่อแม่มีอาชีพรับจ้าง อาชีพเกษตรกรรม อาชีพค้าขาย และอาชีพข้าราชการ มีคุณธรรมแห่งพลเมืองดีไม่แตกต่างกัน ซึ่งตรงกับผลการวิจัยของ กรุณา กิจขยัน (2517 : 83) ที่ศึกษาเกี่ยวกับ ความสัมพันธ์ระหว่างความมีวินัยแห่งตน ความเชื่ออำนาจภายใน - ภายนอกตน และคุณธรรมแห่งพลเมือง ที่พบว่านักเรียนที่ผู้ปกครองมีอาชีพค้าขาย กสิกรรม รับราชการ รับจ้างและอื่น ๆ ใค้คะแนนแห่งพลเมืองดีไม่แตกต่างกัน ส่วน บัญชร แก้วสอง (2522 : 64) ได้วิจัยเกี่ยวกับพัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กวัยรุ่น ผลปรากฏว่าเด็กวัยรุ่นที่มีบิดามารดามีอาชีพต่างกัน มีพัฒนาการทางจริยธรรมไม่แตกต่างกัน และได้สรุปว่า อาชีพของบิดามารดาไม่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาทางจริยธรรมของเด็ก ยังมีผลการวิจัยที่สอดคล้องกับแนวคิดนี้อีก เช่น งานวิจัยของ สมโชค พูลนวม (2523 : 51) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความซื่อสัตย์กับความรู้สึกผิดชอบ พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่ผู้ปกครองมีอาชีพต่างกัน ใค้คะแนนความซื่อสัตย์ไม่แตกต่างกัน จากผลการวิจัยดังกล่าว พอจะสรุปได้ว่า ผู้ปกครองที่มีอาชีพต่างกัน มีบทบาทในการอบรมเลี้ยงดูเด็กไม่แตกต่างกัน แต่ ราตรี ภูวิภาดาพรรณ (2525 : 55) ได้ศึกษาถึงความแตกต่างในการอบรมเลี้ยงดูระหว่างพ่อแม่ที่มีต่อลักษณะการ เป็นผู้นำของเด็กวัยรุ่น พบว่าพ่อแม่ที่มีอาชีพเกษตร ให้การอบรมเลี้ยงดูแบบเอาใจใส่น้อยกว่าพ่อแม่ที่มีอาชีพรับจ้าง ข้าราชการ และธุรกิจ เพราะพ่อแม่ที่มีอาชีพเกษตรกรส่วนใหญ่ในประเทศไทยมีรายได้ต่ำ และมีความเป็นอยู่แร้นแค้นจึงให้การอบรมเลี้ยงดูที่ต่างออกไป นอกจากนี้ กรุณา กิจขยัน (2517 : 83 - 85) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความมีวินัยแห่งตน ความเชื่ออำนาจภายใน - ภายนอกตน และคุณธรรมแห่งพลเมืองดี ผลปรากฏว่า นักเรียนที่ผู้ปกครองประกอบอาชีพต่างกัน คือ อาชีพค้าขาย กสิกรรม รับราชการ รับจ้างและอื่น ๆ มีความเชื่อภายใน - ภายนอกตน แตกต่างกัน โดยพบว่านักเรียนที่ผู้ปกครองประกอบอาชีพค้าขาย และอาชีพข้าราชการ มีความเชื่ออำนาจภายในตนเองสูงกว่านักเรียนที่ผู้ปกครองประกอบอาชีพรับจ้าง กสิกรรมและอื่น ๆ

จากผลการวิจัยที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่า ความคิดเห็นเรื่องอาชีพของผู้ปกครองนั้น ส่วนใหญ่เห็นว่า ผู้ปกครองที่มีอาชีพต่างกัน มีวิธีอบรมเลี้ยงดูเด็กไม่แตกต่างกัน